

DOI: 10.32703/2664-2964-2024-56-28-40

УДК 330.356:339.97

JEL classification: E20, F21, F29, O31, O57

Марина Ковбатюк, к.е.н., професор
(професор кафедри «Теоретична та прикладна економіка», Державний університет інфраструктури та технологій)
ORCID ID 0000-0002-1149-6537

Вікторія Шкляр, к.е.н., доцент
(в.о. зав. кафедри «Теоретична та прикладна економіка», Державний університет інфраструктури та технологій)
ORCID ID 0000-0003-2651-0319

Андрій Янишин,
(здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний університет інфраструктури та технологій)
ORCID ID 0009-0008-3589-9198

Олексій Шкляр,
(здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний університет інфраструктури та технологій)
ORCID ID 0009-0003-6456-9546

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ, ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Стаття присвячена аналізу сучасних тенденцій розвитку національних економік, зокрема їхньої інноваційно-інвестиційної активності та конкурентоспроможності в умовах глобалізації та інтеграції. Дослідження акцентує увагу на ключових показниках, які впливають на економічний розвиток та конкурентоспроможність національних економік, таких як зростання ВВП, міжнародна торгівля, рух прямих іноземних інвестицій та рівень інноваційної активності й цифровізації.

У статті досліджено регіональні відмінності у динаміці економічного зростання та зміни в експортно-імпортній активності країн. Проаналізовано зміни у глобальних торговельних потоках, зокрема між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Акцентується увага на провідній ролі США, Китаю та інших великих економік. Значну увагу приділено розвитку цифрової економіки, яка в умовах пандемії COVID-19 стала основним драйвером економічної активності, особливо в секторі послуг.

Здійснено аналітичний огляд інноваційних процесів, їх впливу на економічне зростання та конкурентоспроможність. Проаналізовано сфери, які характеризуються найбільшою кількістю інноваційних розробок, розподіл венчурного капіталу та темпи впровадження нових технологій у різних регіонах світу. Висвітлюється вплив ключових технологічних трендів, таких як

© Ковбатюк М. В., Шкляр В. В., Янишин А. І., Шкляр О. В., 2024

розвиток 5G, робототехніки, електромобілів та зелених технологій, на національні економіки.

Досліджено зміни у Світовому рейтингу конкурентоспроможності, відповідно до якого країнами-лідерами у 2023 році є Сінгапур, Швейцарія та США. Також активність властива країнам, що розвиваються, які демонструють стрімкий прогрес завдяки інноваціям та цифровій трансформації. Увага приділяється впливу глобальних викликів, зокрема штучного інтелекту, геополітичних конфліктів та економічної рецесії, на формування сучасних економічних стратегій.

Підкреслено важливість адаптації національних економік до нових умов, впровадження інноваційних рішень та активної участі в глобальних економічних процесах для підвищення конкурентоспроможності. Результати дослідження є корисними для формування стратегій сталого розвитку та економічного зростання в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: комплексний економічний аналіз, міжнародний економічний аналіз, конкурентоспроможність, інновації, інвестиції, національна економіка, тенденції розвитку.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції світова економіка зазнає динамічних змін, що суттєво впливають на позиції національних економік на міжнародній арені. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку країн, у контексті вивчення їх конкурентоспроможності, є надзвичайно важливим, оскільки розуміння економічних тенденцій дозволяє адаптуватися національним економікам до нових умов та посилювати свої конкурентні переваги. Аналіз сприяє виявленню лідерів технологічного розвитку та їхнього впливу на глобальні інвестиційні потоки та інноваційні процеси, ідентифікувати фактори, що сприяють успіху, або, навпаки, стримують економічне зростання окремих держав, а також допомагає визначити оптимальні шляхи інтеграції у світові ланцюги створення доданої вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу аналізу, оцінці та прогнозуванню тенденцій розвитку як окремих національних економік, так і світової економіки в цілому, приділяють UNCTADSTAT [2; 6; 7; 10; 11; 12], EUROSTAT, різноманітні рейтингові агентства та міжнародні організації. Звичайно дана проблематика висвітлюється у наукових працях вітчизняних і закордонних авторів [1; 3; 8] та ін. Автори статті вже проводили дослідження даної тематики, результати яких висвітлені в наукових працях [4; 5]. Проте, мінливе навколишнє середовище, глобальні виклики, міжнародні суперечки та конфлікти вимагають здійснення постійного моніторингу конкурентних позицій, економічної сталості, інвестиційної забезпеченості та інноваційної міцності національних економік, що підтверджує актуальність обраної тематики дослідження.

Метою роботи є аналітичне дослідження сучасних тенденцій розвитку національних економік із здійсненням акценту на інноваційно-інвестиційній та конкурентоспроможній складових.

Викладення основного матеріалу дослідження. Станом на 2022 р. світова економіка зросла на 3,1%, що у двічі менше відсоткового зростання у 2021 р. (5,9%). Великі відмінності у ВВП на душу населення зберігаються в усьому світі. Більшість розвинутих країн у 2022 р. досягли результату, що перевищує 30 тис. дол. обсягу виробленої продукції на душу населення. Більшість країн, що розвиваються, в Америці, Азії та Океанії досягли рівня аналізованого показника – понад 3 тис. дол. на душу населення.

Зростання ВВП у розвинених країнах знизилося з 5,2% у 2021 р. до 2,5% у 2022 р. У країнах, що розвиваються, зростання сповільнилося і становить 3,8% у 2022 р., що є негативною тенденцією після значного відновлення в 2021 р. (6,9%). Африканські та американські країни, що розвиваються, мають зростання ВВП у 2022 р. на 2,9% та 3,9% відповідно. Щодо країн Азії, що розвиваються, то їх рівень ВВП зріс на 3,9%, що є нижчим показників до пандемії. Океанія мала позитивну тенденцію, яка характеризується зростанням

ВВП з -0,2% у 2021 р. до 3,5% у 2022 р. Ріень ВВП найменш розвинених країн хоча і зріс на 4,3%, але все ж залишається нижче цільового показника встановленого Порядком денним сталого розвитку до 2030 року (7%). Темпи зростання ВВП на душу населення становили 1,9% [12].

Глобальна економічна нерівність залишається характерною тенденцією сучасної світової економіки. Хоча за останні 10 років світовий розподіл номінального ВВП країн світу супроводжувався збільшенням рівності. Наприклад, у 2012 р. найменш розвинені країни, на які припадає 85% світового населення, склали 37% світового ВВП, а вже до 2022 р. їх частка у ВВП становила 40%. Останні п'ять років значне зменшення нерівності між розвиненими та іншими групами країн не характерне. Найвищий ВВП на душу населення в номінальному вираженні зафіксовано для Ліхтенштейну (172409 дол.), Люксембургу (128481 дол.), Бермудських островів (119204 дол.), Ірландії (101803 дол.), Кайманових островів (96643 дол.) та Швейцарії (93947 дол.) [12].

Розглядаючи торговельні відносини варто відзначити наступні динамічні зміни. У 2022 р. вартість світового товарного експорту зросла на 11,4% та становив 24,9 трлн дол., що на 2,5 трлн дол. більше, ніж у попередньому році [12]. Це був другий рік стійкого зростання після спаду двох років поспіль, спричиненого пандемією COVID-19. У цілому майже всі розвинуті економіки зафіксували зростання експорту. Проте, у 2023 р. вартість світового експорту товарів склала 23,8 трлн дол., що на 1,1 трлн дол. (або на 4,3%) менше, ніж у 2022 р. [6]. Динаміка зміни обсягу світового експорту товарів за останні тринадцять років наведена на рисунку 1.

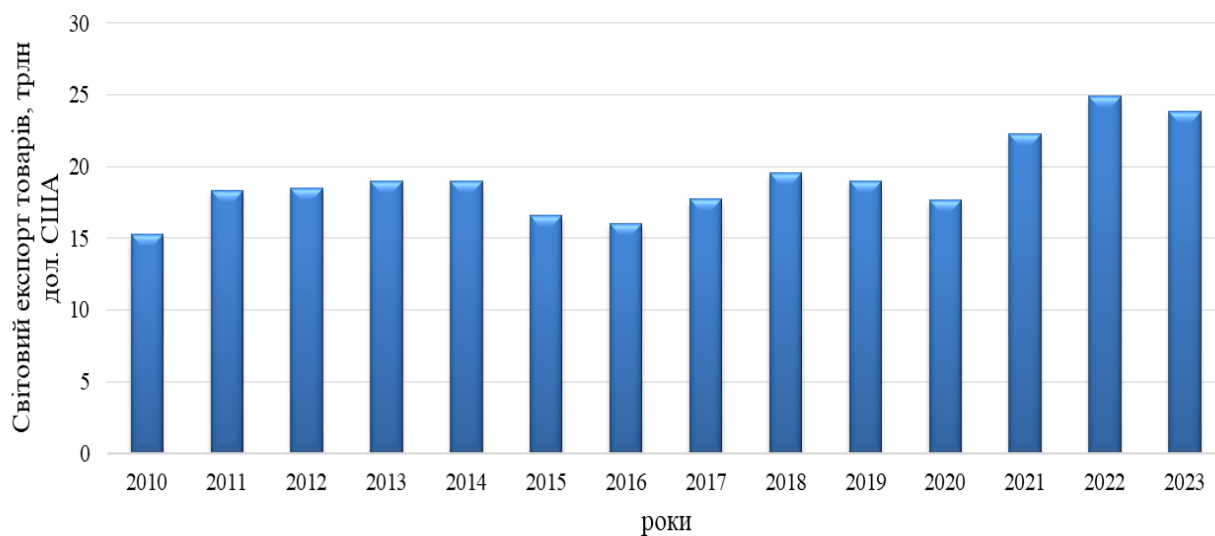

Рис. 1. Світовий експорт товарів за період 2010 – 2023 рр., трлн дол. США

Джерело: складено за [6; 12]

Характерною особливістю для 2022 р. було суттєве зростання експорту та імпорту товарів – більш ніж на 10% в розвинених країнах та на 12% у країнах Азії та Океанії, що розвиваються. Африканські та американські країни, що розвиваються, зазнали найбільшого зростання експорту, який становив 16,9% [12]. Проте вже у 2023 р. африканські країни, що розвиваються, зазнали найбільшого падіння експорту (-9,9%), за ними йдуть країни Азії та Океанії (-6,7%). Щодо експорту американських країн, що розвиваються, то зменшення становить 1,2% [6]. Динаміка зміни обсягів експорту товарів деталізована за групами країн за

період 2018-2022 рр. наведена у таблиці 1. Як бачимо, всі з представлених груп країн станом на 2022 р. мають позитивний приріст у порівнянні як з 2018 р., так і з попереднім періодом.

Таблиця 1. Обсяг експорту товарів за групами країн за період 2018 – 2022 рр., млрд дол. США

Країна	Роки					Темп росту, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2018	2022/2021
Світ, усього	19453	19019	17619	22366	24926	128,13	111,45
Розвинені країни	10122	10426	9527	12431	13683	135,18	110,07
Країни, що розвиваються	8657	8593	8092	9935	11243	129,87	113,17
Країни Африки, що розвиваються	484	479	386	569	665	137,40	116,87
Країни Америки, що розвиваються	1086	1055	955	1210	1415	130,29	116,94
Країни Азії та Океанії, що розвиваються	7087	7060	6750	8156	9163	129,29	112,35
Вибіркові групи							
Країни, що розвиваються, за винятком Китаю	6170	6094	5501	6577	7650	123,99	116,31
Країни, що розвиваються, за винятком найменш розвинених країн	8466	8394	7911	9697	10964	129,51	113,07
Найменш розвинені країни	191	199	181	238	279	146,07	117,23
Країни, що розвиваються та не мають виходу до моря	191	190	167	220	277	145,03	125,91
Малі острівні країни, що розвиваються	19	458	419	533	618	3252,63	115,95
Країни БРІКС	3588	3559	3494	4652	5092	141,92	109,46
Країни G20	14928	14598	13566	17083	19906	133,35	116,53

Джерело: складено за [10; 11; 12]

Що стосується імпорту (табл. 2), то станом на 2022 р. найвищий приріст (21,4%) зареєстровано у американських країн, що розвиваються, а друге місце, із значенням 18,9%, посідають африканські країни, що розвиваються. У країнах Азії та Океанії, що розвиваються імпорт збільшився значно менше – 10,2% [12].

Проте вже у 2023 р. тенденції змінилися. Величина імпорту у країн Америки, що розвиваються, скоротилася на 6,1%, в Африці – на 5,6%, а в Азії та Океанії на 4,8%. Що стосується країн, що розвиваються, станом на 2023 р., то було зафіксовано значне зниження активного сальдо торгівлі порівняно з попереднім роком. Їх торговий баланс становив 824 млрд дол. у 2022 р. та знизився до 654 млрд дол. у 2023 р. У той же час розвинені економіки спостерігали зменшення дефіциту торгівлі товарами у 2023 р. на 1,1 трлн дол. Імпорт розвинутих країн світу скоротився більше, ніж експорт [6].

Таблиця 2. Обсяг імпорту товарів за групами країн за період 2018 – 2022 рр., млрд дол. США

Країна	Роки					Темп росту, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2018	2022/2021
Світ, усього	19794	19290	17828	22603	25670	129,69	113,57
Розвинені країни	10980	11123	10319	13360	15291	139,26	114,45
Країни, що розвиваються	8322	8166	7509	9243	10379	124,72	112,29
Країни Африки, що розвиваються	576	586	509	619	736	127,78	118,90
Країни Америки, що розвиваються	1123	1082	917	1268	1540	137,13	121,45
Країни Азії та Океанії, що розвиваються	6623	6498	6083	7356	8103	122,35	110,15
Вибіркові групи							
Країни, що розвиваються, за винятком Китаю	6186	6088	5452	6556	7663	123,88	116,89
Країни, що розвиваються, за винятком найменш розвинених країн	8051	7887	7262	8934	10025	124,52	112,21
Найменш розвинені країни	271	279	248	309	354	130,63	114,56
Країни, що розвиваються та не мають виходу до моря	215	227	206	249	290	134,88	116,47
Малі острівні країни, що розвиваються	37	469	417	518	606	1637,84	116,99
Країни БРІКС	3201	3111	2921	3913	4145	129,49	105,93
Країни G20	15304	14878	13766	17406	19830	129,57	113,93

Джерело: складено за [10; 11; 12]

Найбільші у світі двосторонні потоки торгівлі товарами проходять між Китаєм і США, а також між їх регіональними країнами-партнерами. У 2022 р. США було імпортовано товарів на суму 576 млрд дол. з Китаю. У свою чергу Китаєм з США імпортовано товарів на суму 179 млрд дол. [12]. Парадокс нинішньої торговельної суперечки між двома найбільшими економіками світу полягає в тому, що загальний імпорт товарів до США з Китаю повернувся до свого піку до пандемії COVID-19. Це пов'язано з різким збільшенням продукції, яка не обкладається тарифами. США залишаються головним пунктом призначення для експорту товарів з Китаю. За ними йдуть Японія, Республіка Корея, В'єтнам та Індія [14].

Внутрішньорегіональна торгівля Китаю, що включає експорт та імпорт, з Гонконгом (Китай), Японією, провінцією Китаю Тайвань і Республікою Корея, становить 1,47 трлн дол. Торгівля США з Мексикою та Канадою склала 1,59 трлн дол. Внутрішньорегіональна торгівля була найбільш виражена в Європі та Азії. У 2022 р. 68% усього європейського експорту припадало на країни торгових партнерів, що розташовані на цьому ж континенті, а в Азії цей показник становив 59%. Щодо Океанії, Латинської Америки та Карибського басейну, Африки та Північної Америки, то їх основні торгові партнери були позарегіональними [12].

Станом на 2022 р. країни, що розвиваються, відправляли більшу частину свого експорту до США (1,8 трлн дол.), Китаю (1,4 трлн дол.) та інших азійських країн. Що стосується імпорту, то Китай займає перше місце (1,7 трлн дол.), за ним йдуть США (1,1 трлн дол.) і Республіка Корея (0,5 трлн дол.). Експорт американських країн, що розвиваються також був переважно орієнтований на США (589 млрд дол.) та Китай (186 млрд дол.). Для африканських країн, що розвиваються, основним експортним ринком був Китай (101 млрд дол.), Італія (46 млрд дол.), Індія (42 млрд дол.) та Іспанія (39 млрд дол.) [12].

Однією з основ міжнародного руху капіталу у світовій економіці є прямі іноземні інвестиції (ПІІ) (рис. 2).

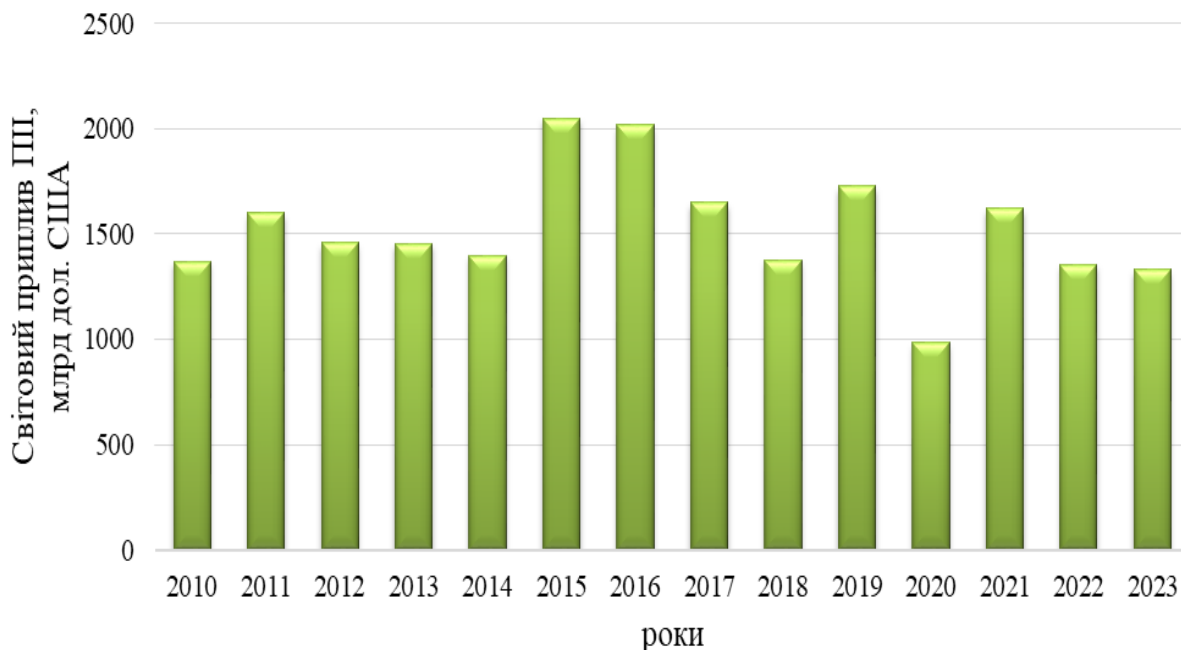

Рис. 2. Світовий притік прямих іноземних інвестицій за період 2010 – 2023 рр., млрд дол. США

Джерело: складено за [2; 12]

Якщо глобальні потоки прямих іноземних інвестицій у 2022 р. зазнали падіння на 12,4%, більшою мірою, за рахунок розвинених країн (-36,7%), то у 2023 р. загальне скорочення у 2% було спричинене саме країнами, що розвиваються, зниження потоків ПІІ яких становило 7%. У той же час, потік ПІІ у розвинені країни зріс на 9% (до 464 млрд дол.), тобто відбулися зворотні процеси до 2022 р. Це відбулося, головним чином через те, що приплив ПІІ в країни Азії, що розвиваються, скоротився на 8% (до 621 млрд дол.), до країн Африки, що розвиваються, на 3% (до 53 млрд дол.), а до країн Америки, що розвиваються, на 1% (до 193 млрд дол.). Проте, приплив ПІІ до найменш розвинених країн зріс на 17% і досяг 31 млрд дол. [2].

У 2023 р. США залишалися найбільшою країною призначення ПІІ. За ним йдуть Китай, Сінгапур, Гонконг (Китай) і Бразилія. Одинадцять країн із 20 найбільших приймаючих економік були країни, що розвиваються [12].

Відтік ПІІ з розвинутих економік у 2023 р. зріс на 4% (до 1,06 трлн дол.), а їх обсяг з країн, що розвиваються, навпаки зменшився на 11% (до 491 млрд дол.) (рис. 3). До п'яти найбільших інвесторів ПІІ у 2023 р. належали США, Японія, Китай, Швейцарія та Гонконг (Китай). Частка розвинутих економік у глобальних зовнішніх ПІІ залишалася стабільною і становила 68%. Потоки з країн Азії та Океанії, що розвиваються, залишаються важливим джерелом інвестицій, оскільки на них припадає 28% світових ПІІ [2].

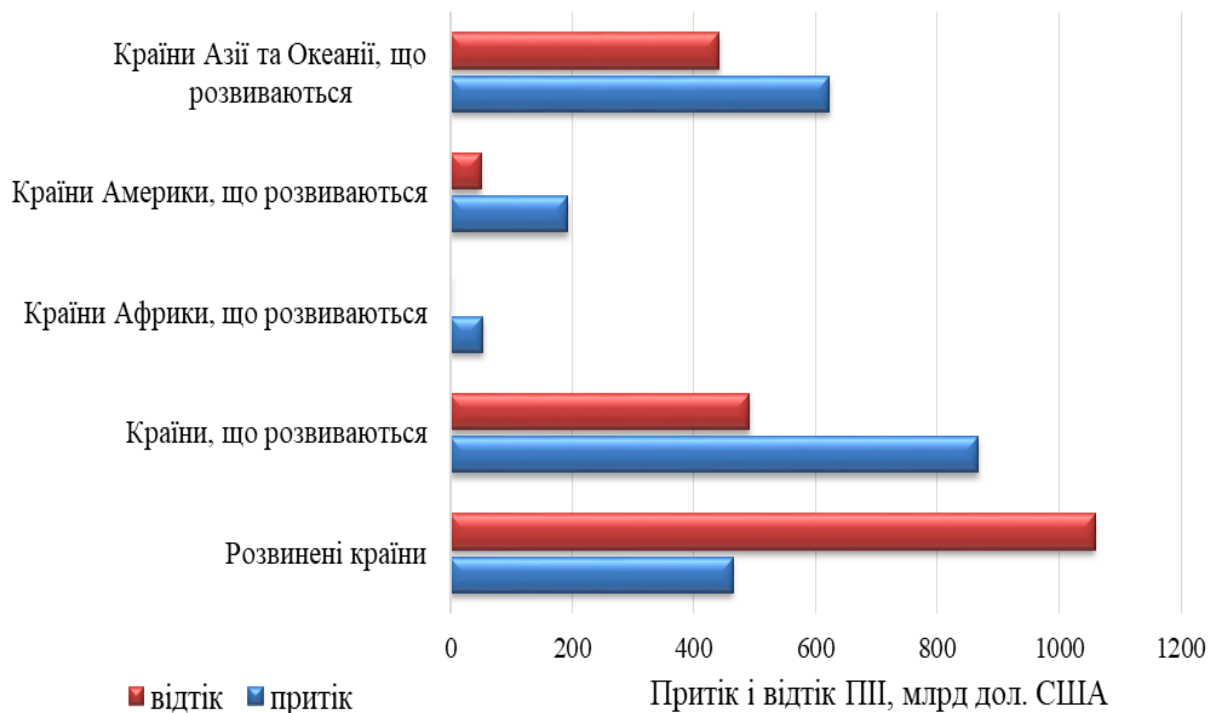

Рис. 3. Обсяги потоків прямих іноземних інвестицій за групами країн у 2023 р., млрд дол. США

Джерело: складено за [2]

Найбільшими реципієнтами ПІІ, у 2023 р. є країни Азії та Океанії, що розвиваються, оскільки саме на них припадає половина світових надходжень (47%). На розвиток країн Африки відводиться 4% світових ПІІ, а на країни Америки, що розвиваються, – 15%. Інвестиційні потоки до найменш розвинених країн продовжують залишатися на рівні 2,4%

світових ПП. Незважаючи на те, що потоки ПП з країн Азії та Океанії, що розвиваються, зменшилися на 11,2%, вони залишаються важливим джерелом чверті глобальних інвестицій [2].

Інвестиційні кошти направляються значною мірою на інновації. За даними глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index, GII), що базується на чотирьох напрямках, а саме інвестиції в науку та інновації, технологічний прогрес, впровадження технологій та соціально-економічний вплив інновацій, у 2023 р. прослідковується значний спад інвестицій після пікових значень 2020-2022 рр. Кількість наукових публікацій скоротилася на 5% у 2023 р. після зростання у понад 8% на рік у 2020 р. та 2021 р. Темпи зростання глобальних досліджень і розробок у 2022 р. становили 5%, що дещо менше, ніж у 2021 р. У всьому світі витрати на НДДКР корпорацій зросли приблизно на 6% у 2023 р., що нижче довгострокового темпу зростання за останні шість років (близько 8%) і значно менше пікових значень (від 10% до 13 %) за період 2019-2021 рр. Відображаючи погіршення клімату для ризикового фінансування, вартість венчурних інвестицій падає, з надзвичайно високих рівнів 2021 р., на 36% у 2022 р. та ще на 39% у 2023 р. Кількість угод з венчурними інвестиціями також зменшилася, зазнавши скорочення на 9,5% у 2023 р.

Збільшення показників у 2023 р. характерне сфері 5G, робототехніці та електромобілям. Також потужне фінансування інноваційної діяльності залишилося у галузях, що пов'язані з охороною здоров'я, обчислювальними потужностями та електричними батареями. Однак темпи прогресу в галузі зелених технологій відстали від середнього зростання за останнє десятиліття.

Швейцарія посідає перше місце в GII вже 14-й рік поспіль. Швеція та США зберігають 2 та 3 позиції відповідно. Сінгапур просувається далі в топ-5 займаючи 4 місце, а за ним слідує Великобританія (5 місце). Китай – як і раніше, єдина країна з середнім рівнем доходу, що входить в топ-30 GII – піднімається в рейтингу, щоб наблизився до першої десятки, досягнувши 11 місця. Японія залишається на 13 місці.

Розглядаючи інноваційну складову у регіональному розрізі маємо наступні результати. У регіоні Південно-Східної Азії, Східної Азії та Океанії лідирують Сінгапур, Республіка Корея та Китай. У 2024 р. Сінгапур лідирує за кількістю інноваційних індикаторів GII та займає перше місце у світі за 14 з 78 індикаторів. Ще чотири національні економіки даного регіону є світовими інноваційними лідерами, а саме: Японія, Гонконг, Австралія та Нова Зеландія. У Північній Африці та Західній Азії лідирує Ізраїль, за ним слідує Кіпр, Об'єднані Арабські Емірати і Туреччина. У Латинській Америці та Карибському басейні регіональна трійка лідерів залишається незмінною: Бразилія зберігає лідерство, за нею йдуть Чилі і Мексика. У Центральній та Південній Азії продовжує лідирувати Індія, Казахстан та Узбекистан. У Африці першість тримають Маврикій, за ним іде Південна Африка, Ботсвана, Кабо-Верде і Сенегал [9].

Швидкий розвиток цифрових технологій трансформував світову економіку та змінив спосіб взаємодії компаній, урядів та окремих людей у всьому світі. Цифрова економіка, керована інноваціями, підключенням і технологічними порушеннями, відіграє ключову роль у формуванні економічного зростання, продуктивності та суспільних змін.

У 2021 р., внаслідок карантину через пандемію COVID-19, яка порушила багато традиційних торгових потоків, світовий експорт цифрових послуг зріс на вражаючі 18%. Зростання продовжилось у 2022 р. та 2023 р. і становило 5% та 9% відповідно. Три чверті експорту на суму близько 3372 млрд дол. походять з розвинутих економік, в результаті чого експорт країн, що розвиваються, у 2023 р. оцінюється в 1090 млрд дол.

Експорт цифрових послуг у 2023 р. з країн, що розвиваються, зріс на 9%. Зростання спостерігалось в усіх економіках, що розвиваються: Африці, Америці, Азії та Океанії. Їхня частка в загальному експорті послуг становила 46%, у той час як для розвинених країн світу вона становила 61%. За оцінками, з 2021 р. близько 95% цифрових послуг фактично

надавалися в цифровому вигляді. До пандемії COVID-19 частка коливалася близько 87% [7]. Такі тенденції підтверджують важливість розвитку цифрових технологій для країн, які піклуються про підвищення своєї конкурентоздатності.

Найбільш вагомим індикатором конкурентоспроможності національної економіки на сьогодні є Світовий рейтинг конкурентоспроможності (World Competitiveness Ranking, WCR). Він свідчить про те, що найбільш конкурентоспроможні економіки поєднують стійкі економічні показники з ефективним державним і приватним секторами, високоякісною інфраструктурою, людським та соціальним капіталом. Ці країни збалансовують продуктивність і процвітання, а отже, вони можуть генерувати високі рівні доходу та якості життя для своїх громадян зберігаючи при цьому навколишнє середовище і соціальну згуртованість. Прикладами таких країн у 2024 р. є Сінгапур, Швейцарія, Данія, Швеція та Нідерланди. Світовий рейтинг конкурентоспроможності також показує, що країни, що розвиваються наздоганяють більш розвинені економіки, особливо у сфері інновацій, цифровізації та диверсифікації. Прикладами таких економік є Китай, Індія, Малайзія, Таїланд та Чилі.

Згідно з останнім дослідженням Світового рейтингу конкурентоспроможності топ-10 економік, вперше з 2020 р., очолює Сінгапур. Цьому сприяли показники в сферах ефективності уряду та ефективності бізнесу. Швейцарія також покращила свої позиції, повернувши собі другу сходинку, тоді як Данія та Ірландія опустилися на третю та четверту позиції відповідно. У той час як Гонконг покращив свої позиції на два пункти, піднявшись на п'яте місце, Швеція піднялася на стільки ж кількість позицій, зайнявши шосте місце. ОАЕ піднялися на три позиції, повернувшись на сьоме місце. Тайвань знизився на дві позиції, повернувшись на восьме місце. Нідерланди також зазнали спаду і опинилися на дев'ятому місці. Норвегія піднялася на чотири позиції, повернувшись до топ-10.

За минулий рік Східна Азія, Південна Азія та Тихоокеанський регіон, а також колишні країни СНД і Центральна Азія підвищили свої середні позиції за загальною конкурентоспроможністю. У той час як Західна Європа залишалася стабільною, а інші регіони погіршили свої позиції. Східна Азія (17-те місце) та Західна Європа (22 місце) хоча і відрізняються за своїми показниками, але продовжують залишатися найбільш конкурентоспроможними регіонами у світі. У той час як Східна Азія підвищує свої позиції, Західна Європа залишається досить стагнаційною, досягнувши найнижчої середньої позиції з 2020 р. У Південній Азії та Тихоокеанському регіоні рівень конкурентоспроможності продовжує зростати другий рік поспіль, досягнувши в середньому 28-го місця у 2024 р. Аналогічно, в минулому році економіки в країнах колишнього СНД та Центральної Азії продемонстрували незначне зростання середнього рівня конкурентоспроможності (з 49-го до 48-го місця) [13].

Середній рейтинг позицій на рівні груп показників Світового рейтингу конкурентоспроможності за регіонами наведено на рисунку 4. Цього року Східна Азія та Південноазійський і Тихоокеанський регіони випередили Північну Америку, очоливши рейтинг за групою економічної ефективності. Південна Азія та Тихоокеанський регіон також випередили Західну Європу за ефективністю державного управління. Аналогічно, за ефективністю бізнесу Східна Азія випереджає Західну Європу. А за групою «інфраструктура» Східна Азія і Західна Європа залишаються на початку рейтингу. Такі високі показники у Східній Азії, Південній Азії та Тихоокеанському регіоні є результатом сильнішого і більш швидкого економічного зростання та досягнення більш високих темпів зростання продуктивності. І навпаки, внаслідок більш повільного регіонального зростання, Західна Азія, Африка і Східна Європа знизили свої середні позиції за всіма чотирма факторами конкурентоспроможності порівняно з 2023 р.

Узагальнюючи Світовий рейтинг конкурентоспроможності IMD доцільно виділити три основні тенденції. Першою є зростання ринків, що розвиваються, та активізація їх інтеграції

у світову економіку. Такі країни, як Китай, Індія, Бразилія, Індонезія і Туреччина пережили стрімке зростання і розвиток в останні десятиліття і стали важливими гравцями у сфері торгівлі, інвестицій, інновацій та геополітики. Ці країни пропонують нові можливості та ринки для бізнесу і споживачів, але також створюють і нові ризики. Три найбільші світові економічні центри – США, Китай та Європейський Союз – відновили свій до пандемічний рівень, а їхній сукупний приріст ВВП за три роки склав 20% і більше. З іншого боку, інші азійські економіки – як великі, так і малі – такі як Таїланд і Гонконг, ще не змогли себе перезапустити. Швейцарія належить до групи країн з невітнішими показниками відновлення ВВП, незважаючи на постійні високі позиції в рейтингах [13].

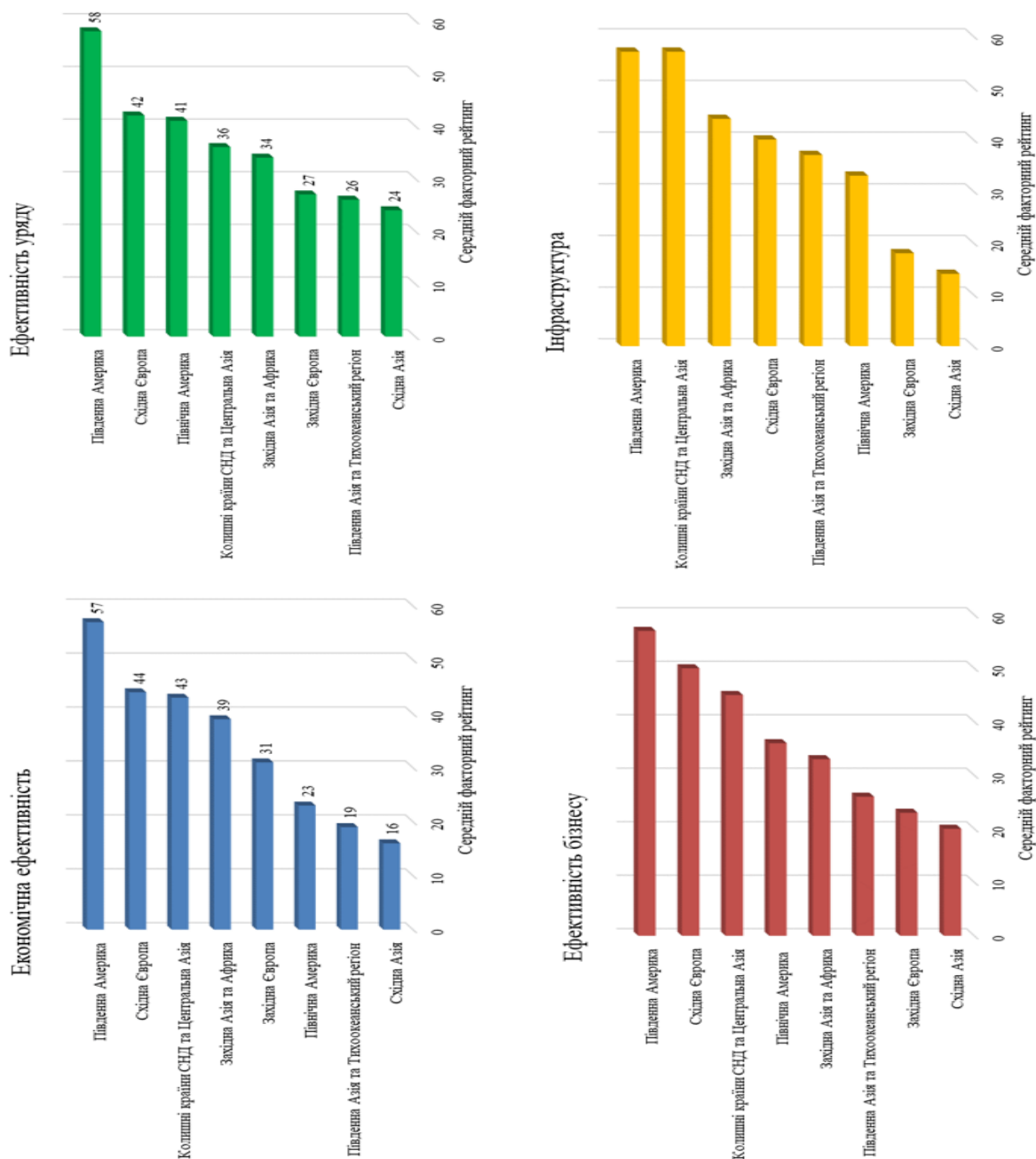

Рис. 4. Середній рівень позицій регіонів за групами показників Світового рейтингу конкурентоспроможності у 2024 р.

Джерело: [13]

Друга тенденція – це цифрова трансформація та настання четвертої промислової революції. Стрімкий технологічний прогрес, такий як штучний інтелект, робототехніка, біотехнології, нанотехнології та інтернет речей створюють нові можливості та виклики для країн і суспільства. Ці технології можуть як підвищити продуктивність, ефективність та інновації, так і руйнувати існуючі галузі, професії та навички. Їх розвиток створює нові етичні, правові та соціальні дилеми, такі як конфіденційність даних, кібербезпека, нерівність та управління.

Третьою тенденцією є перехід до низьковуглецевої та циркулярної економіки. Зростаюче усвідомлення та нагальність екологічної кризи, такої як зміна клімату, втрата біорізноманіття та виснаження ресурсів зумовлюють необхідність фундаментальних змін у тому, як ми виробляємо та споживаємо товари та послуги. Це означає перехід від лінійної економіки, що базується на видобутку, виробництві споживанні та утилізації – до циркулярної, заснованої на скороченні, повторному використанні, переробці та регенерації. Крім того, необхідне активне впровадження чистих та ефективних джерел енергії і зменшення викидів парникових газів та кількості відходів [13].

Крім того, опитування керівників провідних світових бізнесів свідчить про наявність певних відмінностей у баченні глобальних тенденцій. На думку керівників найбільше впливає на бізнес є штучний інтелект (55,1%), ризик глобального економічного уповільнення економічної діяльності (52%) та геополітичні конфлікти (36,1%). При аналізі за субрегіонами штучний інтелект є найбільшою проблемою для керівників із Західної Європи, Західної Азії та Африки, колишніх країн СНД і Центральної Азії, Південної Азії та Тихого океану, Північної Америки та Південної Америки. Занепокоєння, що пов'язане із штучним інтелектом, полягає у тому, що він може перетворити звичайний спад у набагато глибшу економічну кризу, порушивши ринки праці, фінансові ринки та ланцюги поставок. Керівники зі Східної Азії та Східної Європи найбільше стурбовані глобальною рецесією, тоді як проблеми навколишнього середовища та зміна клімату залишаються незначними для керівників [13].

Висновки та пропозиції. Отже, результати дослідження стану та тенденцій розвитку національних економік, їх інвестиційно-інноваційного складової та рівня конкурентоспроможності свідчать про значні коливання, щорічну зміну лідерських позицій та підвищення ролі економік, що розвиваються на світовій арені. Розуміння змінних тенденцій, формування аналітичних висновків дають змогу національним економікам формувати ефективні стратегії підвищення власної конкурентоспроможності, адаптуватися до глобальних змін та посилювати свій вплив у світовій економічній системі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дернова І. Світовий ринок послуг: сучасний стан та тенденції розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-45> (дата звернення 20.11.2024).
2. Інвестиції та платіжний баланс. UNCTAD. URL: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/30> (дата звернення 20.11.2024).
3. Ковальчук В.М. Аналіз тенденцій інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-33> (дата звернення 20.11.2024).
4. Ковбатьок М.В., Шкляр В.В. Порівняльна оцінка інноваційного розвитку країн світу. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій: Серія «Економіка і управління»*. К.: ДУІТ, 2020. Вип. 47. С. 71-83. DOI: [10.32703/2664-2964-2020-47-71-83](https://doi.org/10.32703/2664-2964-2020-47-71-83) (дата звернення 20.11.2024).
5. Ковбатьок М.В., Шкляр В.В., Ковбатьок Г.О., Петухов А.С. Аналіз сучасного стану зовнішньоторговельних відносин України за видами торговельних потоків. *Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY»*. Випуск 2 (12), 2024. С.85-104. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-6> (дата звернення 20.11.2024).
6. Міжнародна торгівля. UNCTAD. URL: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/3> (дата звернення 20.11.2024).

7. Цифрова економіка та технології. ЮНКТАД. URL: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/66> (дата звернення 20.11.2024).
8. Amosha O., Pidorycheva I., Zemlianki A. (2021). Key Trends in the World Economy Development: New Challenges and Prospects. *Science and Innovation*. № 17(1), pp. 3-17. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine17.01.003> (дата звернення 20.11.2024).
9. *Global Innovation Index 2024. Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship*. 17th Edition. WIPO, 2024. 323 p.
10. *HANDBOOK OF STATISTICS 2019*. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2019. 103 p.
11. *HANDBOOK OF STATISTICS 2021*. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2021. 105 p.
12. *HANDBOOK OF STATISTICS 2023*. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2023. 95 p.
13. *IMD World Competitiveness Booklet 2024*. World Competitiveness Center. Switzerland. 152 p.
14. *Trade and Development Report 2023: Growth, Debt and Climate – Realigning the Global Financial Architecture*. United Nations Geneva, 2024. 174 p.

REFERENCES

1. Dernova, I. (2023), “International service market: current state and development trends”. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vol. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-45> (Accessed 20 November 2024).
2. Investytsii ta platizhnyi balans. UNCTAD, available at: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/30> (Accessed 20 November 2024).
3. Kovalchuk, V.M. (2023), “Analysis of trends in innovative development of the national economy”. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2023. Vol. 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-33> (Accessed 20 November 2024).
4. Kovbatiuk, M.V., Shkliar, V.V. (2020), “Comparative assessment of innovative development of the countries of the world”. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho universytetu infrastruktury ta tekhnolohii: Seriia «Ekonomika i upravlinnia»*. K.: DUIT. Vol. 47. pp. 71-83. DOI: [10.32703/2664-2964-2020-47-71-83](https://doi.org/10.32703/2664-2964-2020-47-71-83) (Accessed 20 November 2024).
5. Kovbatiuk, M.V., Shkliar, V.V., Kovbatiuk, H.O., Pietukhov A.S. (2024), “Analysis of the current state of Ukraine's foreign trade relations by types of trade flows”. *Naukovyi zhurnal «ECONOMIC SYNERGY»*. Vol. 2 (12). pp. 85-104. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-6> (Accessed 20 November 2024).
6. Mizhnarodna torhivlia [International trade]. UNCTAD, available at: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/3> (Accessed 20 November 2024).
7. Tsyfrova ekonomika ta tekhnolohii [Digital economy and technology]. UNCTAD, available at: <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/66> (Accessed 20 November 2024).
8. Amosha, O., Pidorycheva, I., Zemlianki, A. (2021). “Key Trends in the World Economy Development: New Challenges and Prospects”. *Science and Innovation*. № 17(1), pp. 3-17. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine17.01.003> (Accessed 20 November 2024).
9. *Global Innovation Index 2024. Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship*. 17th Edition. WIPO, 2024. 323 p.
10. *HANDBOOK OF STATISTICS 2019*. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2019. 103 p.
11. *HANDBOOK OF STATISTICS 2021*. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2021. 105 p.
12. *HANDBOOK OF STATISTICS 2023*. UNCTAD. United Nations Publications. Geneva. 2023. 95 p.
13. *IMD World Competitiveness Booklet 2024*. World Competitiveness Center. Switzerland. 152 p.
14. *Trade and Development Report 2023: Growth, Debt and Climate – Realigning the Global Financial Architecture*. United Nations Geneva, 2024. 174 p.

Maryna Kovbatiuk, Candidate of Sciences (Economics), Professor
(Professor of the Department of Theoretical and Applied Economics, State University of Infrastructure and Technologies)

Viktoriia Shkliar, Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor
(Head of the Department of Theoretical and Applied Economics, State University of Infrastructure and Technologies)

Andriy Yanyshyn,
(Postgraduate student, State University of Infrastructure and Technologies)

Oleksii Shkliar,
(Postgraduate student, State University of Infrastructure and Technologies)

ANALYTICAL REVIEW OF CURRENT TRENDS IN DEVELOPMENT, INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITY AND COMPETITIVENESS OF NATIONAL ECONOMIES

The article is devoted to the analysis of current trends in the development of national economies, in particular their innovation and investment activity and competitiveness in the context of globalization and integration. The study focuses on the key indicators that affect the economic development and competitiveness of national economies, such as GDP growth, international trade, foreign direct investment, and the level of innovation and digitalization.

The article examines regional differences in the dynamics of economic growth and changes in the export-import activity of countries. Changes in global trade flows, in particular between developed and developing countries, are analyzed. The author emphasizes the leading role of the United States, China and other major economies. Considerable attention is paid to the development of the digital economy, which in the context of the COVID-19 pandemic has become the main driver of economic activity, especially in the service sector.

An analytical review of innovation processes and their impact on economic growth and competitiveness is provided. The areas characterized by the largest number of innovative developments, the distribution of venture capital, and the pace of introduction of new technologies in different regions of the world are analyzed. The impact of key technological trends, such as the development of 5G, robotics, electric vehicles, and green technologies on national economies is highlighted.

Changes in the World Competitiveness Ranking are analyzed, according to which the leading countries in 2023 are Singapore, Switzerland, and the United States. Developing countries are also active, demonstrating rapid progress through innovation and digital transformation. Attention is paid to the impact of global challenges, such as artificial intelligence, geopolitical conflicts, and economic recession, on the formation of modern economic strategies.

The importance of adaptation of national economies to new conditions, implementation of innovative solutions and active participation in global economic processes to increase competitiveness is emphasized. The results of the study are useful for the formation of strategies for sustainable development and economic growth in the context of modern challenges.

Keywords: comprehensive economic analysis, international economic analysis, competitiveness, innovation, investment, national economy, development trends.

Стаття прийнята до друку 25 листопада 2024 року